

LBRIS

We know
books

VIKTOR
E. FRANKL

Omul în căutarea sensului vieții

Ediția pentru tinerii cititori

Cuvânt-înainte de John Boyne
Postfață de William J. Winslade

Traducere din limba engleză
de Florin Tudose

 VELANT
CĂRȚI ÎNSEMNATE.

Cuprins

Cuvânt-înainte de John Boyne	9
Prefața ediției din 1992	17
EXPERIENȚE ÎNTR-UN LAGĂR DE CONCENTRARE	25
Logoterapia pe scurt	137
Postfață de William J. Winslade	163
Scrieri alese	177
Glosar	195
Cronologia vieții lui Viktor Frankl și a Holocaustului	197

EXPERIENȚE ÎNTR-UN LAGĂR DE CONCENTRARE

Cartea de față nu pretinde a fi o expunere a faptelor și evenimentelor istorice, ci una a experienței personale, experiență îndurată iar și iar de milioane de deținuți. Este povestea din interior a unui lagăr de concentrare, spusă de un supraviețuitor. Povestea nu vorbește despre marile orori, descrise deja de suficient de multe ori (deși nu la fel de des crezute), ci despre multitudinea de chinuri mărunte. Cu alte cuvinte, voi încerca să răspund unei singure întrebări: cum a fost reflectată în mintea prizonierului obișnuit viața de zi cu zi într-un lagăr de concentrare?

Majoritatea evenimentelor descrise aici nu au avut loc în lagărele mari și celebre, ci în cele mai mici, unde s-au petrecut cele mai multe exterminări. Povestea aceasta nu descrie suferința și moartea marilor eroi și martiri, cum nu descrie nici viața renumiților Kapo – prizonieri de încredere ai naziștilor, care se bucurau de privilegiile speciale – sau a

deținuților celebri. Nu veți găsi așadar o descriere a suferințelor marilor oameni, ci o descriere a sacrificiilor, crucificării și dispariției armatei imense a victimelor necunoscute și neînregistrate. Către acești prizonieri comuni, fără semne distinctive pe mâne-cile hainelor, se îndrepta mare parte din disprețul numiților Kapo. În vreme ce acești prizonieri primeau mâncare foarte puțină sau deloc, Kapo nu sufereau niciodată de foame; ba încă mulți dintre ei au dus-o mai bine decât oricând în prizonierat. Adesea erau mai duri cu prizonierii decât gardienii, lovindu-i cu mai multă cruzime decât înșiși membrii trupelor SS. Kapo erau recrutați, desigur, dintre acei prizonieri care dovedeau un caracter capabil de îndeplinirea acestor proceduri, fiind înlăturați de îndată atunci când nu îndeplineau imediat ce li se cerea. Au devenit asemenea trupelor SS și a gardienilor lagărelor, fiind de aceea pretabili judecării pe aceleași baze psihologice.

Cei din exterior ar putea să-și facă o impresie greșită asupra vieții din lagăre, percepția lor fiind alterată de sentimentalism și de milă. Puțini înțeleg lupta crâncenă pentru supraviețuire de care erau animați prizonierii. Lupta neîncetată pentru procurarea pâinii zilnice sau pentru viață pur și simplu, pentru siguranța proprie sau a unui prieten apropiat.

Să luăm exemplul unui transport despre care oficial se spunea că ar fi relocat un număr de

prizonieri; cel mai probabil era că acei prizonieri ajungeau în camera de gazare. Prizonierii bolnavi sau prea slăbiți ca să mai poată munci erau selectați și transportați într-unul dintre lagărele mari centrale, unde funcționau camerele de gazare și crematoriile. Procesul de selecție era semnalul care declanșa lupta liberă între prizonieri sau între grupuri de prizonieri. Tot ce conta era ca numele tău și ale prietenilor tăi să fie tăiate de pe lista de victime, chiar dacă toată lumea știa că fiecare om salvat era înlocuit cu altă victimă.

Fiecare transport trebuia să conțină un număr prestabilit de prizonieri. Nu conta care dintre ei, din moment ce fiecare era doar un număr. La intrarea în lagăr (cel puțin așa era procedura la Auschwitz), ne erau luate toate documentele împreună cu tot ce aveam asupra noastră. Prizonierii aveau așadar oportunitatea de a-și însuși apoi alt nume și altă meserie decât cele reale și, dintr-un motiv sau altul, mulți au făcut asta. Autoritățile erau interesate doar de numerele deținuților. Numerele erau adesea tatuate pe piele, dar trebuiau, de asemenea, cusute undeva pe pantaloni, cămașă sau haină. Când un gardian voia să acuze un prizonier de vreo faptă, doar se uita după numărul acestuia (și ce mai detestam privirile astea!); nimeni nu era întrebat vreodată ce nume poartă.

Să revenim la transportul despre care spuneam. Nu era nici timp, nici interes pentru considerente

morale sau etice. Toți prizonierii erau copleșiți de un singur gând: să supraviețuiască pentru a se întoarce la familia care-i aștepta acasă și să-și salveze prietenii. Fără nicio ezitare, oamenii făceau tot posibilul ca să fie înlocuiți în transport cu un alt prizonier, un alt „număr“.

După cum am menționat deja, procesul de selecție realizat de Kapo era unul negativ; se calificau doar cei mai brutali dintre prizonieri (deși au existat și câteva excepții fericite). Dincolo de selecția operată de oamenii SS, între prizonieri exista și un soi de proces constant de autoselecție. De regulă, supraviețuiau doar prizonierii care în anii de mărșăluit dintr-un lagăr în altul pierduseră orice scrupule în lupta pentru supraviețuire; pentru a se salva, aceștia erau dispuși să folosească orice mijloace, oneste sau nu, ba chiar și forța brută, furtul și trădarea prietenilor. Noi, cei care am reușit să ne întoarcem de-acolo, grație norocului sau miracolelor – oricum ați vrea să-i spuneți –, știm: cei mai buni dintre noi nu s-au mai întors acasă.

Există de-acum multe istorii factice ale lagărelor de concentrare. În cartea aceasta, faptele sunt relevante în măsura în care fac parte din experiența unui om. Eseul care urmează își propune să descrie cât mai exact natura acestor experiențe. Foștilor deținuți va încerca să le explice experiența în lumina cunoștințelor de astăzi. Iar pe cei care nu au

trecut prin asta îi va ajuta să înțeleagă, mai presus de orice, experiența prin care a trecut acel foarte mic procent de prizonieri supraviețuitori, care astăzi se confruntă cu probleme existențiale foarte dificile. Foștii prizonieri spun adesea: „Nu ne place să vorbim despre asta. Pentru cei care au fost acolo, explicațiile sunt inutile, iar ceilalți nu vor înțelege niciodată ce am simțit noi atunci sau ce simțim acum“.

O prezentare metodică a subiectului ar fi anevoioasă, întrucât psihologia necesită un anumit grad de detașare științifică. Să aibă oare cel care observă din interior detașarea necesară? Detașat poate fi doar cel din exterior, însă acesta se află prea departe de subiect pentru ca observațiile lui să fie într-adevăr valoroase. Numai cel care a trecut prin asta știe. Poate că nu judecă obiectiv, iar evaluările sale sunt exagerate. E inevitabil. Trebuie depuse eforturi pentru a evita erorile personale, asta fiind adevărata provocare a unei cărți de genul acesta. Uneori va fi nevoie de mult curaj pentru a descrie experiențe foarte intime. Intenția mea a fost de-a scrie această carte sub anonim și de-a o semna cu numărul de prizonier. Însă, după ce am terminat de scris, am înțeles că publicarea în anonim îi va răpi jumătate din însemnătate și că trebuie să-mi asum curajul de a-mi exprima public convingerile. M-am abținut așadar de la a șterge orice pasaj, oricât de mult mi-ar dispăcea exhibiționismul.

Munca de distilare a conținutului cărții în teorie pură o voi lăsa altora. Ar putea deveni o contribuție la psihologia prizonierului, cercetată după Primul Război Mondial, care ne-a oferit explicarea sindromului „răului de sârmă ghimpată”. Celui de-Al Doilea Război Mondial îi datorăm o extindere a cunoștințelor despre „psihopatologia maselor” (dacă-mi permiteți să folosesc o parafrază la bine cunoscutul concept și la cartea sociologului francez Gustave LeBon), întrucât această conflagrație ne-a furnizat un război al nervilor și lagărele de concentrare.

Întrucât povestea de față este istoria experienței mele de prizonier comun, trebuie să menționez, nu fără mândrie, că nu am fost angajat ca psihiatru în lagăr, nici măcar ca medic generalist, cu excepția ultimelor câteva săptămâni. Câțiva dintre colegii mei au fost suficient de norocoși încât să fie repartizați în posturi de prim ajutor prost încălzite, unde aplicau bandaje făcute din hârtie uzată. Eu am fost Numărul 119 104, iar mare parte din timp mi l-am petrecut săpând și așezând fundația liniilor de tren. La un moment dat, am fost pus să sap, fără niciun ajutor, tunelul unei canalizări care trecea pe sub linie. Am fost chiar răsplătit pentru munca mea. Înaintea Crăciunului din anul 1944, am primit un dar sub forma unor „cupoane-premiu”. Acestea erau eliberate de firma de construcție căreia eram practic vânduți ca sclavi: firma plătea autorităților lagărelor

o sumă fixă pentru fiecare deținut în fiecare zi. Cupoanele costau firma 50 de pfenigi bucata și puteau fi schimbate pe șase țigări, adesea săptămâni mai târziu, deși uneori între timp își pierdeau validitatea. Eu am fost mândrul deținător al unei valori echivalente cu douăsprezece țigări. Mai important este că țigările puteau fi schimbate pe douăsprezece supe, iar douăsprezece supe te puteau salva de la înfometare.

Privilegiul de-a fuma țigările le revenea numai celor numiți Kapo, aceștia având asigurată o cotă săptămânală de cupoane; ori poate și șefilor de echipe din depozite sau ateliere, care mai primeau țigări în schimbul unor servicii periculoase. Excepție făceau prizonierii care-și pierdeau voința de a trăi și-și doreau să se „bucure“ de ultimele lor zile. Când vedeam un camarad care-și fuma țigările, înțelegeam că renunțase la credința că are puterea de-a suporta până la capăt. Odată pierdută, voința de a trăi era în foarte rare cazuri recuperată.

Cei care examinează materialul vast al observațiilor și experiențelor mărturisite de prizonieri vor constata că reacția mintală a prizonierilor din lagăre cunoaște trei faze: perioada de după intrarea în lagăr; perioada de înrădăcinare în rutina lagărului și perioada de după ieșirea din lagăr și eliberare.

Simptomul preponderent al primei faze este șocul. În anumite condiții, șocul poate să survină

chiar înainte de introducerea formală în lagăr. Vă voi da drept exemplu circumstanțele intrării mele în lagăr.

O mie cinci sute de persoane într-o călătorie cu trenul timp de câteva zile și nopți; câte optzeci de oameni în fiecare vagon. De dormit, oamenii dormeau pe valizele în care duceau cele câteva obiecte personale care le mai rămăseseră. Vagoanele erau atât de pline, încât doar partea de sus a ferestrelor permitea luminii cenușii a zorilor să pătrundă. Toată lumea se aștepta ca trenul să ne ducă la o fabrică de muniție, unde urma să fim puși la muncă forțată. Nu ne dădeam seama dacă mai eram în Silezia sau trecuserăm deja în Polonia. Șuierul locomotivei avea o tonalitate ciudată, ca un strigăt de ajutor solidar cu nefericita încărcătură pe care o transporta spre pieire. Deodată, trenul a încetinit, apropiindu-se evident de o stație. După câteva clipe s-au auzit țipete dintre prizonierii nerăbdători: „E un indicator afară; suntem la Auschwitz!“ În clipa aceea, tuturor celor din tren li s-a oprit inima pentru o secundă. Auschwitz – numele în sine simboliza oroare: camere de gazare, crematorii, masacre. Încet, aproape ezitant, trenul a pornit mai departe, de parcă ar fi vrut să-i scutească pe pasageri de prelungirea momentului chinuitor al conștientizării: Auschwitz!

Lumina tot mai pronunțată a zorilor a scos la iveală conturul unui lagăr de concentrare imens:

șiruri lungi de garduri din mai multe straturi de sârmă ghimpată; turnuri de supraveghere; coloanele lungi de figuri omenești epuizate, spectre cenușii în lumina cenușie a dimineții, mărșăluind pe drumurile drepte și pustii către o destinație necunoscută nouă. Izolat, auzeam strigăte și fluieri de comandă. Nici pe acestea nu le înțelegeam. Imaginația mea mi-a arătat scene cu oameni atârnați în ștreanguri. M-am înspăimântat, o stare cu care aveam să ne obișnuim în curând, adaptându-ne cu toții fricii și terorii permanente.

Am intrat, într-un final, și în stație. Tăcerea inițială a fost întreruptă de strigătele de ordine. Tonul acela dur și strident urma să ne însoțească peste tot, repetat la infinit, în toate lagărele. Sunetul comenzilor suna ca ultimul țipăt al victimelor, având totuși ceva diferit. Un fel de răgușeală, ca a unui om care trebuie să țipe încontinuu, un om ucis la nesfârșit. Ușile vagoanelor s-au deschis și câțiva deținuți au intrat. Purtau uniforme în dungii și aveau capetele rase, dar nu păreau subnutriți. Vorbeau în toate limbile europene, toți cu un soi de umor, care în circumstanțele respective suna grotesc. Ca unul care se îneacă, dar speră să se salveze agățându-se de un pai, optimismul meu înnăscut (care mi-a controlat adesea sentimentele, chiar și în cele mai desperate situații) s-a agățat de următorul gând: prizonierii ăștia arată destul de bine, par binedispuși, ba chiar râd. Cine

știe? Poate voi reuși să ajung și eu în situația lor favorabilă.

Există în psihiatrie o tulburare cunoscută ca „iluzia grațierii“. Cei condamnați la moarte trăiesc chiar înaintea momentului execuției iluzia că ar putea fi grațiați în ultima clipă. La fel și noi, ne-am agățat de orice fărâmbă de speranță și de orice indiciu care ne-ar fi ajutat să credem că nu va fi chiar atât de rău. Prezența unor prizonieri cu obraji și fețe rotunde ne încuraja. Nu aveam de unde să știm că acești prizonieri făceau parte dintr-o elită specială de aleși, aceeași care de mulți ani făceau în fiecare zi recepția nou-veniților. Se ocupau de ei și de bagajele lor, de puținele lor lucruri și bijuterii ascunse. Cred că Auschwitz a fost un loc foarte straniu în Europa ultimilor ani de război. Cred că s-au acumulat acolo comori unice de aur și argint, platină și diamante, și nu doar în depozitele uriașe, ci și în buzunarele membrilor SS.

Toți cei o mie cinci sute de nou-veniți am fost băgați într-o baracă în care în condiții normale nu ar fi încăput mai mult de două sute de oameni. Eram înfrigurați și înfometați, iar spațiul nu le permitea tuturor să se lase la podea, că de întins nici nu putea fi vorba. În ultimele patru zile mâncasem 150 de grame de pâine. Cu toate acestea, i-am auzit pe prizonierii veterani care administrau baraca certându-se cu cei din echipa de recepție pentru o broșă din platină cu diamante. Majoritatea profiturilor